

KONDOROSI ANDRÁS

A büntethetőség akadályai a gazdasági bűncselekmények körében az új Btk. szerint

Büntetést csak bűnösen elkövetett, a társadalomra veszélyes és büntető törvénybe ütköző cselekmény miatt¹ szabhat ki az erre kizárólagosan jogosult bíróság.² Kiindulópont tehát, hogy az anyagi büntetőjog szempontjából bűncselekményként értékelhető cselekmény legyen megállapítható. Ennek feltétele, hogy a Btk. különös részében írt tényállás keretei közé illeszthető – vagy az általános rész alapján büntetendő előkészületi, felbujtói vagy bűnsegédi – cselekmény valósuljon meg, továbbá ne álljanak fenn jogellenességet vagy bűnösséget kizáró okok. Utóbbiakat nevezi a szakirodalom elsődleges büntethetőséget kizáró okoknak is.

A büntetőjogi felelősségre vonásnak azonban további – még szintén anyagi jogi – feltétele is van. Ez pedig nem más, mint a büntethetőséget megszüntető okoknak³ és a büntetőjogi felelősségre vonás egyéb akadályainak⁴ a hiánya. E kettőt összefoglaló néven Nagy Ferenc másodlagos *büntethetőségi akadályoknak* nevezi, amely elnevezéssel – az elsődleges akadályokkal szembeállítva – azt a jellegüket juttatja kifejezésre, hogy esetükben a bűncselekmény anyagi jogi értelemben megvalósul, a felelősség megállapítása mégis gátolva van.⁵ Vanak továbbá a büntetőjogi felelősség megállapításának kizárólag a büntetőeljárás törvényben szabályozott kizáró okai is. Ilyenek például a fedett nyomozó⁶,

1 Büntetőjogi intézkedést – megrovást és pártfogói felügyeletet – az ügyész is alkalmazhat. Btk. 64. § (2) bek.; Be. 225. § (1) bek.

2 Be. 3. § (2) bekezdés: „Bűncselekmény elkövetése miatt bárkinek a felelősségét megállapítani, és emiatt vele szemben büntetést kiszabni egyedül a bíróság jogosult.”

3 Btk. 25. § „A büntethetőséget megszünteti a) az elkövető halála, b) az elévülés, c) a kegyelem, d) a tevékeny megbánás, e) a törvényben meghatározott egyéb ok.”

4 Btk. 30. § „A büntetőjogi felelősségre vonást akadályozza a) a magánindítvány, b) a feljelentés hiánya.”

5 Nagy Ferenc: A magyar büntetőjog általános része. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2010, 176. o.

6 Be. 175. § (2) bekezdés: „A bűncselekmény elkövetésének megalapozott gyanúja esetén az ügyész a feljelentést határozattal elutasítja, ha a bűncselekmény elkövetésével fedett nyomozó [178. § (2) bek.] gyanúsítható megalapozottan, aki a cselekményt szolgálati feladata teljesítése közben bűnüldözési érdekből követte el, és a bűnüldözési érdek jelentősebb, mint az, amely az állam büntetőjogi igényének érvényesítéséhez fűződik.”

az együttműködő elkövető⁷ és a megbízhatósági vizsgálatot végző személy⁸ esetei. Álláspontunk szerint idetartozik az az eset is, amikor az ügyész a vádemelés elhalasztása tartamának sikeresen eltelt okán a nyomozást – határozat hozatala nélkül, a vádemelés elhalasztásáról szóló határozatra írt, a megszüntetés tényét rögzítő feljegyzéssel – megszünteti.⁹ Ennek indoka, hogy a vádemelés elhalasztása lényegében tartalmilag a bíróság próbára bocsátásának „ügyészi megfelelője”, és miután a próbára bocsátásnál a próbaidő kedvező eltelte az elkövető büntethetőségét megszüntető egyéb törvényi okot jelent¹⁰, eltérő jogforrási alapon, de nem lehet más eredményre jutni a vádemelés elhalasztásának megítélésekor sem.

Említésre érdemes, hogy a büntetőjogban nemcsak a büntetőjogi felelősséget teljes mértékben kizáró, hanem a büntetés enyhítését, vagy akár korlátlan enyhítését is megengedő rendelkezések is helyet kapnak. Az egyszerű enyhítés¹¹ azt a jogosultságot kínálja a bíróság számára, hogy nyomatékos enyhítő körülmények fennállása esetén a büntetési tételkeret alsó határát átlépve annál enyhébb büntetést szabjanak ki a vádlottra, esetleg büntetésről intézkedésre térjenek át. A korlátlan enyhítés pedig lényegében felülírja a büntetési tétel alsó határát, ahelyett bármilyen más büntetés vagy a legenyhébb intézkedés is alkalmazható. Lényegi különbség azonban a büntethetőségi akadályok és a büntetés enyhítését vagy korlátlan enyhítését megengedő törvényi rendelkezések között, hogy büntethetőségi akadály fennállása esetén vádemelésre sem kerül sor, hanem a büntetőeljárást az ügyész (vagy – az adott akadály jellegétől függően – a nyomozó hatóság) megszünteti.¹² Ami-

7 Be. 192. § (1) bekezdés: „A bűncselekmény elkövetésének megalapozott gyanúja esetében az ügyész, illetőleg a nyomozó hatóság az ügyész engedélyével a nyomozást megszüntetheti, ha a bűncselekmény elkövetésével megalapozottan gyanúsítható személy az ügy, illetőleg más büntetőügy bizonyításához hozzájárulva olyan mértékben együttműködik, hogy az együttműködéshez fűződő nemzetbiztonsági vagy bűnüldözési érdek jelentősebb, mint az, amely az állam büntetőjogi igényének érvényesítéséhez fűződik.”

8 Be. 192/A § (1) bekezdés: „A bűncselekmény elkövetésének megalapozott gyanúja esetén az ügyész a nyomozást határozattal megszünteti, ha a bűncselekmény elkövetésével a rendőrségről szóló törvényben meghatározott belső bűnmegelőzési és büntetőeljárás feladatokat ellátó szerv tagja gyanúsítható megalapozottan, aki a cselekményt megbízhatósági vizsgálat végzése során, bűnmegelőzési, büntetőeljárás érdekből követte el.”

9 Be. 226. § (1) bek.

10 Btk. 66. § (2) bek.

11 Btk. 82. §

12 A Be. 190. § (1) bekezdése alapján erre fő szabályként az ügyész, a (2) bekezdése szerint, delegált jelleggel a nyomozó hatóság is jogosult lehet. Például büntethetőséget kizáró tévedés címén a nyomozó hatóság nem, csak az ügyész szüntetheti meg a büntetőeljárást. A „cselekmény nem bűncselekmény” jogcím esetében azonban mindkét szerv.

kor a büntetés enyhíthetőségéről van szó, ott a vádemelés általában nem melőzhető, mert a bíróságot kell a vádemelés révén abba a helyzetbe hozni, hogy a büntetés akár korlátlan enyhítését mérlegelni tudja. Kivétel ez alól a már említett vádemelés elhalasztása lehet, amennyiben annak törvényes feltételei megvannak.

Helyes felfogás szerint nem minősíthetők büntethetőségi akadályoknak azok a törvényi megfogalmazások, ahol a törvény nem negatív oldalról, a „nem büntethető...” kitételrel közelít meg egy-egy rendelkezést, hanem pozitív módon, „akkor büntethető, ha...” megfogalmazással él. Erre példa lehet a *csődbűncselekmény* (Btk. 404. §) vonatkozásában az a rendelkezés, hogy e bűncselekmény akkor büntethető, ha

- a) a csődeljárást megindították;
- b) a felszámolást, kényszersztörlési, illetve kényszer-végelszámolási eljárást elrendelték; vagy
- c) a felszámolási eljárás megindítása törvény kötelező rendelkezése ellenére nem történt meg.

Ilyen esetekben ugyanis nem büntethetőségi akadályokról, hanem büntethetőségi feltételekről lehet beszélni.¹³

A *gazdasági bűncselekmények* kategóriáját a legújabb kori magyar törvényhozó a 2012. évi C. számú törvény (új Btk.) megalkotásáig egységesen kezelte. Az 1961. évi V. számú törvény (Magyar Népköztársaság Büntető Törvénykönyve) XIII. fejezetében *A népgazdaság elleni büntettek* címmel szabályozta az ide sorolható deliktumokat. Az 1978. évi IV. számú törvény (Btk.) *A gazdasági bűncselekmények* című XVII. fejezetét szentelte a gazdasági tevékenység körében megvalósuló bűnelkövetés szankcionálásának.¹⁴ Ezután a jogalkotó szakított az eddigi rendszerrel, így a 2012. évi Btk. már nem egyetlen, hanem számos fejezetben helyezi el a gazdasági bűncselekményeket. A gazdasági érdekek valamely aspektusát támadó tényállások tehát több fejezetben és emellett a törvényben némileg elszórva kaptak helyet. Gazdasági jellegű tényállásokat is tömörít: a XXXI. fejezet (*A nemzetközi kötelezettségen alapuló közbiztonsági célú gazdasági előírások elleni bűncse-*

¹³ Nagy Ferenc: i. m. 175. o.

¹⁴ Részletes elemzésüket a rendszerváltás előtt Wiener Imre, azt követően Tóth Mihály és legújabban Molnár Gábor Miklós végezte el. Lásd Wiener Imre: *Gazdasági bűncselekmények*. KJK, Budapest, 1986; Tóth Mihály: *Gazdasági bűncselekmények az alakuló joggyakorlatban*. ELTE Jogi Továbbképző Intézet, Budapest, 1996; Molnár Gábor Miklós: *Gazdasági bűncselekmények*. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2009.

lekmények) és emellett a XXXVI. fejezetben a vagyoni elleni bűncselekmény körében is megjelentek kifejezetten gazdasági tényállások (úgy mint gazdasági csalás). Külön fejezetben (XXXVIII.) foglalnak helyet a korábban kifejezetten gazdasági bűncselekményként szabályozott pénz- és bélyegforgalom biztonsága elleni bűncselekmények, a költségvetést károsító bűncselekmények (XXXIX.), a pénzmosás (XL.), valamint a gazdálkodás rendjét sértő bűncselekmények (XLI.), illetve a fogyasztók érdekeit és a gazdasági verseny tisztaságát sértő bűncselekmények (XLII.). Végül különválasztották az immár tiltott adatszerezés és az információs rendszer elleni bűncselekmények (XLIII.) elnevezésű, számítástechnikai jellegű deliktumokat, amelyek szoros értelemben azonban nem gazdasági bűncselekmények.

Ez alkalommal kutatási témánknak – amely az előbbi értelemben vett gazdasági bűncselekmények elméletének, nyomozásfelügyeletének és vádképviseletének területére esik – egy szegmensét fogjuk részletesebb vizsgálat tárgyává tenni. Az általános és a gazdasági büntetőjogi irodalom segítségével hívásával, illetve a 2013. július 1-jén hatályba lépő 2012. évi C. számú törvény áttekintésével vesszük számba, hogy a gazdasági bűncselekmények körében miféle büntethetőségi akadályokkal találkozhatunk, azok megállapítására vagy mellőzésére milyen ismérveket dolgozott ki az elmélet és a bírói gyakorlat.

Vizsgálódásunkat röviden a Btk. általános részében szabályozott büntethetőségi akadályokkal kezdjük, elsőként a jogellenességet és a bűnösséget kizáró körülményeket, majd a bűncselekményi jelleget érintetlenül hagyó felelősségre vonási akadályokat érintve. Ezt követően térünk rá az előbbieken bemutatott gazdasági tényállások körében szabályozott különös részi okokra.

Jogellenességet kizáró okok

Btk. általános részi jogellenességet (egyres szerzőknél társadalomra veszélyességet) kizáró okok¹⁵ a gazdasági bűncselekmények körében a dolog természete miatt ritkábban fordulhatnak elő. Így nem lehet beszélni jogos védelemről, és a végszükség problémája is csak nagyon elméleti síkon vetődhet fel.¹⁶ Említés-

¹⁵ Nagy Ferenc interpretációjában írott vagy íratlan, a tényállásszerű cselekmény jogellenességének elmentmondó jogi tételek. Nagy Ferenc: i. m. 135. o.

¹⁶ Így elméleti értelemben felvetődhetne a „tönk szélére” jutott vállalkozó esetében a végszükséghez hasonló helyzet, amikor például családját csak a gazdasági társaságán keresztül elkövetett büntetőtörvénybe ütköző cselekmény révén tudná kenyérhez juttatni. Aki azonban még olyan helyzetben van, hogy gazdasági bűncselekmény elkövetője lehet, annak esetében a közvetlen veszélyhelyzet megállapítása jóformán lehetetlennek tűnik. Ugyan vagyoni elleni bűncselekményi körből, de ehhez az eset-

re érdemes azonban a 2012. évi Btk. 24. §-a, amely szerint „*Nem büntetendő az a cselekmény, amelyet jogszabály megenged, vagy büntetlennek nyilvánít*”. E rendelkezés megteremti annak a lehetőségét, hogy a más, büntetőjogon kívüli jogterületen szabályozott jogszabály engedélye a büntetőjogban közvetlenül alkalmazható legyen. Erre figyelemmel e paragrafus alkalmazása körében azok a gazdasági tényállások jöhetnek számításba, amelyek keretdiszpozíciók, tehát más jogági normák töltik ki őket tartalommal. Erre példa lehet a *jövedéki adóról és a jövedéki termékek forgalmazásának különös szabályairól* szóló 2003. évi CXXVII. törvény (Jöt.) 11. § (1) bekezdés a) pontja, amely alapján a jövedéki termék adófelfüggesztéssel szállítható például adóraktárból, adómentes felhasználótól adóraktárba. Ennek alapján ilyen körülmények között történő szállítás esetén a *jövedékkel visszaélés elősegítése* (Btk. 398. §) nem valósulhat meg, mert a jogszabály az ilyen szállítást megengedi.

Vita tárgya az ilyen rendelkezések kapcsán legtöbbször az lehet, hogy a törvényi tényállás szövegezése alapján a jogszabályi engedély megléte csak a jogellenességet kizárja-e ki, vagy esetleg már a cselekmény tényállásszerű jellege is hiányzik. Így például az *engedély nélküli nemzetközi kereskedelmi tevékenység büntette* (Btk. 405. §) kifejezetten, tényállási elemként szabályozza az árunak az ország területére behozatalának, kivitelének engedély nélküli voltát. Ez esetben tehát egyértelműen tényállásszerűséget és nem csupán jogellenességet kizáró okkal állunk szemben. Ugyanez lehet a helyzet a *jogosulatlan pénzügyi tevékenység bünteténél* (Btk. 408. §).

Tekintetbe jöhet még a gazdasági bűncselekmények körében a *megengedett kockázatvállalás* mint a cselekmény jogellenességét kizáró ok. Ebben a körben azok a gazdálkodás körében elkövetett cselekmények vetődhetnek fel, ahol a gazdasági társaság vezetőinek mérlegelési jogában kockázattal járó gazdasági tevékenység folytatását kell megítélniük. Megvan a gazdasági előnnyel kecsegtető kimenetel bekövetkezésének lehetősége is, ha azonban a folyamatok nem várt következményekkel járnak, akkor tényállásszerű káros eredmény bekövetkezése fenyeget.¹⁷

Bár elvi síkon továbbra sem zárható ki, hogy a büntetőbírósnak a megengedett kockázat körébe eső cselekményt kell helyesen megítélnie, a rend-

hez hasonlítható az a Mészáros Ádám Zoltán által idézett régi hazai eset, ahol a Curia „*azt a szülőt mentette fel tűzifa lopása alól, aki gyermekei érdekében követte el a cselekményt, ugyanis tüzelőanyag hiányában megbetegedtek volna és életveszélynek lettek volna kitéve*”. A bírói döntés hibája a szerző szerint is, hogy nincs közvetlen veszély. Mészáros Ádám Zoltán: A végszükség szabályozásának alakulása, tekintettel az új Btk.-ra. Jogelméleti Szemle, 2012/4., 3. o.

¹⁷ A témakört legrészletesebben körüljárta Erdősy Emil: A megengedett kockázat a büntetőjogban. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1988.

szerváltozás óta történt folyamatokra figyelemmel a kérdéskör gyakorlati jelentősége vonatkozásában egyetértünk *Belovics Ervinnel*, aki úgy fogalmaz, hogy „*a legtöbb gazdasági szereplő, illetve a döntéshozók többségének cselekvési lehetősége behatárolt, egyrészt a konkrét törvények [...], másrészt az egyéb jogi normák által. Az ezen normákkal összhangban lévő döntések – normaszegés hiányának okából – büntetőjogi felelősséget nem keletkeztethetnek. A normaszegés viszont igen, amennyiben az egyéb feltételek – például vagyoni hátrány bekövetkezése – is fennállnak. Ez esetben azonban a felelőség alapját nem a túlméretezett kockázatvállalás, hanem a konkrét törvényi tényállási elemek megvalósulása képezi. Ugyanakkor, amennyiben az adott gazdasági tevékenység nem tilalmazott, az azt kifejtő, megvalósító büntetőjogi felelőssége sem jöhet szóba, hiszen a gazdasági élet egyik legfőbb sajátossága – szinte természetes velejárója –, hogy annak szereplői olykor gazdaságilag előnyös, olykor gazdaságilag téves, így veszteséget okozó döntést hoznak. Ez azonban a gazdaság körében értékelendő probléma és a büntetőjog érdeklődésére jogállamban semmiképpen sem tarthat számot.*”¹⁸

Végül utalni lehet a *sértett beleegyezésére* mint szokásjogi úton érvényesülő jogellenességet kizáró okra. Ez gazdasági bűncselekményeknél az úgynevezett színlelt szerződések kapcsán vetődhet fel, ami azonban a jogellenességet nem zárhatja ki. Ennek indoka, hogy a sértett beleegyezése nem foszthatja meg a cselekményt jogellenességétől, ha a beleegyezés a társadalom számára káros célra irányul.¹⁹ A Legfelsőbb Bíróság döntése szerint ilyen lehet például az adóelkerülés céljából kötött színlelt szerződés, amely értelemszerűen *költségvetési csalást* (Btk. 396. §) valósít meg.²⁰

Bűnösséget kizáró okok

A bűnösséget kizáró okok²¹ közül minimális relevanciával bír a gazdasági büntetőjogi tényállások kapcsán a gyermekkor. A gyermekkorúak kapcsán mindössze azt emeljük ki, hogy annak ellenére, hogy az új Btk. bizonyos bűncselekmények kapcsán a büntetendőségi korhatárt leszállította ugyan a ti-

¹⁸ Belovics Ervin: *Az érték-érdek összeütközések mint a büntetendőséget kizáró okok*. Budapest, 2008, 198. o.

¹⁹ Nagy Ferenc: i. m. 153. o.

²⁰ Legf. Bír. Kfv. I. 35317/2002.

²¹ A bűnösség felróható pszichés viszony az elkövető és cselekménye, valamint annak társadalomra veszélyes következményei között. Nagy Ferenc: i. m. 162. o.

zennegyedikről a tizenkettedik életévre²², ez a gazdasági bűncselekményeket egyáltalán nem érintette.

Gyakorlati lehet a *kóros elmeállapotra* vonatkozó törvényhely²³ alkalmazása, különös figyelemmel arra, hogy a kóros elmeállapot nemcsak mint a bűnösséget kizáró, hanem a büntetés korlátlan enyhítését megengedő okként is felvetődhet.²⁴ Előbbi esetben a kóros elmeállapot olyan mértékű, hogy az elkövetőt képtelenné teszi cselekménye következményeinek felismerésére vagy arra, hogy e felismerésnek megfelelően cselekedjék. Utóbbi esetben csupán korlátozott, de nem kizárt a felismerés, illetve az annak megfelelő magatartás tanúsítása. Nem ritkán előfordul a gyakorlatban, különösen szervezett bűnözői körökben, hogy a zavartalan „ügymenet” érdekében a bűnös tevékenységet végző gazdasági társaság ügyvezetőjéül, tagjaként kevésbé vagy egyáltalán nem tanult, nem ritkán hajléktalan életmódot folytató, sokszor gyengeelméjű személyt – úgynevezett strómant – bíznak meg pár ezer forintért cserébe.²⁵ Ilyenkor mindenféle céggel kapcsolatos iratot íratnak alá vele, amelynek folytán természetesen ő kerül a Nemzeti Adó- és Vámhivatal nyomozóinak²⁶ látókörébe. Gyanúsított kihallgatásakor aztán úgy nyilatkozik, hogy a cég ügyeiről tudomása nincsen. Ilyenkor a nyomozás megszüntetésére általában nem büntethetőséget kizáró okból, hanem azért szokott sor kerülni, mert nem állapítható meg a bűncselekmény elkövetése, és az eljárás folytatásától sem várható eredmény (úgynevezett bizonyítékhiányos megszüntetés).²⁷ Ha azonban a büntetőjogi felelősség valamely bűncselekmény (általában *sámvitel rendjének megsértése*, Btk. 403. §) miatt mégis megállapítható lenne, a gyanúsított elmeállapotának orvos szakértői vizsgálata sokszor el szokott maradni, holott megalapozottan vádemelésre vagy nyomozásmegszüntetésre csak igazságügyi elmeorvos szakértői vélemény birtokában kerülhetne sor. Ha ugyanis a kóros elmeállapot korlátozta az elkövetőt cselekménye következményei felismerésében vagy abban, hogy e felismerésnek megfelelően cselekedjen, az ügyésznek a büntetés korlátlan enyhítésének lehetőségére kell megalapozott indítványt tennie az alkalmazandó jogkövetkezmények vonatkozásában. Ha pedig a kóros elmeállapot teljes körű, a nyomozást meg kell szüntetnie (kényszergyógykezelés alkalmazására és

22 Btk. 16. §

23 Btk. 17. §

24 Btk. 17. § (2) bek.

25 Kozma Ágota: Zsebszerződések veszélyei. Magyar Jog, 2012/6., 350–360. o.

26 Be. 36. § (2) bek.; a Nemzeti Adó- és Vámhivatalról szóló 2010. évi CXXII. törvény 4. § (3) bek.; 14. §

27 Be. 190. § (1) bekezdés b) pont

felmentésre tett indítvány gazdasági bűncselekmények vonatkozásában törvényileg kizárt, mivel se személy elleni erőszakos, se közveszélyt okozó büntetendő cselekmények nem tartoznak ide²⁸).

Szintén előfordulhat a *kényszer és fenyegetés* mint bűnösséget kizáró ok²⁹ alkalmazása. A gazdasági társaságok alapítására, társasági szerződésének módosítására vonatkozó jogszabályi előírások alapvetően írásbeliséget (vagy elektronikus utat) követelnek meg, ezért gyakorlati jelentőségű lehet, hogy valakit kényszerrel, fenyegetéssel vegyenek rá a bűncselekmény tényállását megvalósító cselekedet elkövetésére. Így például, ha az elkövető arra figyelemmel nyújt be az adóhatósághoz manipulált adatokat tartalmazó és ezért a költségvetési csalás tényállását kimerítő bevallást, mert őt és családját megöléssel fenyegették meg.

Ugyancsak nagy gyakorlati jelentősége lehet a *tévedésnek*, legyen szó akár ténybeli, akár a társadalomra való veszélyességben történő tévedésről.³⁰ A ténybeli tévedésre példa lehet, ha a *pénzmosás* (Btk. 399. §) elkövetője nincs tisztában azzal, hogy az általa átalakított dolog büntetendő cselekményből származik. A társadalomra veszélyességben való tévedésnek a gazdasági bűncselekmények körében tapasztalható kiemelkedő jelentőségére a Legfelsőbb Bíróság maga is rámutatott. Bírósági döntéseket idézve *Hati Csilla* állapítja meg, hogy „*olyan tényállások esetén, melyeknél a háttérjogszabály gyakran változik, nagyobb esély mutatkozik az elkövető társadalomra veszélyességben való tévedésére. Ezt a tényt támasztja alá az is, hogy ezekben az esetekben a különböző bíróságoknak is gyakran eltérő a véleményük. Ilyen esetekben tehát szintén nem feltétlenül várható el az elkövetőtől, hogy tisztában legyen a rá vonatkozó előírásokkal, elvárásokkal, kötelezettségekkel.*”³¹ Erre tekintettel például adójogszabályok részleteinek változása esetén akár sikerrel is lehet érvelni amellyel, hogy az elkövető csakis azért tanúsított a költségvetési csalás tényállásába ütköző magatartást, mert nem volt tisztában a költségvetésbe történő befizetési kötelezettségének mértékével. Végül ide tartozhat az az *Elek Balázs* által részletesen vizsgált eset is, amikor a társadalomra veszélyességben való elkövetői tévedésre a hatóságok téves tájékoztatása miatt kerül sor.³²

28 Btk. 78. § (1) bek.

29 Btk. 19. §

30 Btk. 20. §

31 Hati Csilla: A társadalomra veszélyességben való tévedés. Büntetőjogi Szemle, 2012/3., 14. o.

32 Elek Balázs: Juris ignorantia non excusat? A jogi tévedés megítélése a gazdasági büntetőperekben. Rendészeti Szemle, 2009/7–8., 100–102. o.

Az *elvárhatóságot kizáró okok* nem a Btk. általános, hanem különös részében találhatók ugyan, amiért azonban mégis itt szükséges tárgyalni őket, annak az az oka, hogy esetükben bűnösségről, így bűncselekményről sem lehet beszélni. Ezt a jogirodalomban is elismert tételt³³ erősítette meg a Legfelsőbb Bíróság 2/2002. Büntető Jogegységi Határozata is, amely szerint „*Bűnösség nélkül nincs büntetőjogi felelősség, ez következik a Btk. 10. §-ából. A bűnösségnek eleme a normának megfelelő magatartás elvárhatósága. A büntetendő cselekmények elkövetésétől mindenki köteles tartózkodni, a törvény elvárja, hogy az állampolgár magatartását a »közösségi motívum« befolyásolja. Vannak azonban olyan helyzetek, amelyekben ez a büntetőjogi felelősség terhével nem várható el. Az elvárhatóság a bűnösség értékelő /normatív/ eleme, és mindig az elkövető javára érvényesül.*”

Elvárhatóságot kizáró okra a gazdasági deliktumok körében példát találhatunk a *nemzetközi gazdasági tilalom megszegése feljelentésének elmulasztása* körében, amely miatt az elkövető hozzátartozója a Btk. 328. § (2) bekezdése alapján nem büntethető. Ennek indoka, hogy az elkövető hozzátartozójától nem várhatja el a jogrend, hogy a hozzátartozóját feljelentse.

Különös részi büntethetőségi akadályok

A Btk. 400. § (3) bekezdése szerint nem büntethető pénzmosás miatt, aki a hatóságnál önként feljelentést tesz, és az elkövetés körülményeit feltárja, feltéve, hogy a bűncselekményt még nem vagy csak részben fedezték fel. *Molnár Gábor Miklós* szerint „*E rendelkezés kriminálpolitikai megfontolásokon alapul. A társadalomnak nagyobb érdeke fűződik a pénzmosás leleplezéséhez, mint az elkövető megbüntetéséhez. A járulékoság folytán ugyanis a pénzmosás leleplezése a rendszerint még ismeretlen alapcselekmény felderítését és üldözését is segítheti. Egyúttal eszköz lehet az újabb bűncselekmények megelőzéséhez, hiszen a bűnös pénzek legalizálása gyakran éppen újabb bűncselekmények anyagi hátterének biztosítására irányul.*”³⁴ Ugyanez a gondolat annak idején már *Kádár Miklósnál* és *Kálmán Györgynél* általánosságban is megfogalmazódott: „*a társadalomnak előbbrevaló a jogi tárgy megvédelmezése, illetőleg az abban már bekövetkezett sérelem utólagos elhárítása, mint a büntetéssel elérhető generál-, illetőleg speciálprevenció*”³⁵.

³³ Nagy Ferenc: i. m. 174–175. o.

³⁴ Molnár Gábor Miklós: i. m. 524. o.

³⁵ Kádár Miklós – Kálmán György: A büntetőjog általános tanai. KJK, Budapest, 1966, 498. o.

A Btk. 405. § (4) bekezdése értelmében *tartozás fedezetének elvonása* miatt nem büntethető, aki a tartozást a vádirat benyújtásáig kiegyenlíti. E törvényhely szabályozása ugyancsak kriminálpolitikai, valamint hitelezővédelmi jelentőségű. Többnyire ugyanis a hitelezők is jobban értékelik, ha az adós a tartozását rendezzi, mintha a vádirat benyújtásával bírósági szakaszba kerülne a büntetőügy, ezért hosszadalmas tárgyalásokra kellene járniuk, polgári jogi igényük esetleges egyéb bírói útra utasítása esetén külön polgári pereskedést vállalniuk, stb. Ebben a körben problémánk mindössze az 1978. évi Btk.-hoz képest az, hogy a büntethetőség megszüntető okának köre szűkült. Szűkült annyiban, hogy a korábbi törvény szerint kizárta az elkövető büntethetőségét az a körülmény, ha a tartozást a vádemelésig „kiegyenlítik”³⁶, jelenleg azonban csak az, ha azt maga az elkövető „kiegyenlíti”³⁷.

A problémát nem orvosolja a Btk. miniszteri indokolása sem, amely úgy fogalmaz, hogy „*Továbbra is fenntartja a törvény a hatályos Btk. 297. § (2) bekezdésében írt büntethetőséget megszüntető okot, azt azonban kiterjeszti a hatályos Btk.-ban hitelsértésként szereplő tényállásra is. Továbbra is irányadó az a szabály, hogy a tartozás kiegyenlítésére csak a vádirat benyújtásáig kerülhet sor, e büntethetőséget megszüntető oknak a bírósági eljárásra történő alkalmazására jogpolitikai okból továbbra sem kerülhet sor. Amennyiben a tartozás a bírósági eljárásban kerül kiegyenlítésre, az a büntetés kiszabása körében értékelhető.*” Az igaz, hogy az új törvény összevonta a tartozás fedezetének elvonását a hitelsértéssel³⁸, arra azonban egyáltalán nem utal az indokolás, hogy mi az oka, hogy korábban a bárki (például egy jóakaró ismerős) által nyújtott kifizetés is megszüntette a büntethetőséget, most pedig kifejezetten csak az elkövető általi. A hitelezővédelem szempontjából ugyanis teljesen közömbös, hogy az adós maga vagy helyette valaki más törleszti a tartozást. Erre figyelemmel javasoljuk a régi, megengedőbb törvényszöveg visszaállítását azzal a további enyhítéssel, hogy a büntethetőséget megszüntető ok ne csupán a vádemelésig, hanem egészen az elsőfokú ügydöntő bírósági határozat meghozataláig helyt foghasson. Ha ugyanis az elkövető eddig az időpontig rendezni tudja a tartozását, a megbüntetésére nincs szükség.

Továbbmennénk végül annyiban, hogy ilyesféle büntethetőséget megszüntető okot más, tőke vagy eszközök elvonásával járó magatartást büntet-

36 1978. évi IV. törvény 297. § (2) bek.

37 Korábban helyesen Tóth Mihály: i. m. 153. o.

38 Fázsi László: Egy „helytelen” törvényi tényállás az új Büntető törvénykönyv rendszerében. Büntetőjogi Szemle, 2012/3., 6–10. o.

ni rendelő gazdasági bűncselekmények törvényi tényállásába is beépítenénk. Erre példa lenne a *saját tőke csorbitásának büntette* (Btk. 407. §), mert a forgalom biztonsága érdekében egy kft. esetében sem indokolt annak ügyvezetőjét felelősségre vonni, ha az elvont saját tőkét utóbb visszapótolja.³⁹

A Btk. 415. § (5) bekezdése a *gondatlanságból elkövetett rossz minőségű termék forgalomba hozatalának vétségéhez* kapcsol büntethetőséget megszüntető okot.⁴⁰ Ennek értelmében nem büntethető az e vétség elkövetője, ha miután tudomást szerez a termék rossz minőségéről, mindent megtesz azért, hogy a rossz minőségű termék a birtokába visszakerüljön. Az indoklás szerint „*Ez esetben a károsodás megelőzése érdekében megtett, annak elhárítást célzó aktív magatartást méltányolja a törvény a büntetlenség biztosításával*”. E rendelkezés kritikájaként fogalmazódhat meg, hogy a bűnösség relatíve enyhébb fokára és az utólagos kárenyhítésre törekvésre figyelemmel teljes büntetlenséget biztosít az elkövető számára, tekintet nélkül arra, hogy esetleg súlyosabb, tudatos gondatlansággal állunk-e szemben, illetve hogy a rossz minőségű termék jelentős mennyiségű vagy értékű volt-e. Álláspontunk szerint ezért a büntethetőséget megszüntető okot akként lehetne módosítani, hogy a gondatlanságból elkövetett rossz minőségű termék forgalomba hozatala elkövetőjének büntetése, kárenyhítő magatartása esetén korlátlanul enyhíthető, illetve különös méltányolást érdemlő esetben mellőzhető is.

A Btk. 420. § (4)–(6) bekezdése a versenyt korlátozó megállapodás közbeszerzési és koncessziós eljárásban bűncselekményéhez kapcsol részben speciális büntethetőséget megszüntető okokat, részben a büntetés korlátlan enyhítését vagy különös méltányolást érdemlő esetben a büntetés mellőzését megengedő körülményeket. Valamennyi itt szereplő rendelkezés a kartellek elleni eredményesebb büntetőjogi fellépést szolgálja.⁴¹

Összegzés

Jelen tanulmányban a jogirodalom segítségével hívásával kívántunk rávilágítani arra, hogy a büntethetőségi akadályok vizsgálata a gazdasági deliktumok

³⁹ Horváth László: A társasági tőke védelmének büntetőjogi eszköze: a saját tőke csorbitásának büntetése. Büntetőjogi Szemle, 2015/1–2., 54–57. o.

⁴⁰ Karsai Krisztina: Fogyasztóvédelem és büntetőjog. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2009, 81–102. o.

⁴¹ Kéryné Kaszás Ágnes Roxán: Korlátok és lehetőségek, avagy a kartelltilalom büntetőjogi szabályozásának helye a magyar jogrendszerben. Pécs, 2013

körében is különös odafigyelést igényel az ilyen ügyben eljáró gyakorlati szakemberektől. Kiemelnénk a bűnösséget kizáró okok közül a társadalomra veszélyességben való tévedés egyes eseteit, amelyeknek a háttérjogszabályok gyakori változása és a hatóságok esetleges téves tájékoztatása kapcsán lehet gyakorlati relevanciájuk.

A Btk. különös részében vizsgált büntethetőséget megszüntető okokkal jórészt egyetértünk, van azonban olyan esetkör, ahol a büntethetőségi akadályok kiterjesztése, máshol ésszerű megszorítása mellett foglaltunk állást.